

Coneixement i convivència, els nous límits de Barcelona

TEXT Vladimir de Semir
Regidor de Ciutat del Coneixement
Ajuntament de Barcelona

Les administracions tenen la responsabilitat històrica de pilotar la transformació de la societat cap a l'era del coneixement, en la qual la cohesió social és una condició imprescindible de l'èxit. Construir la ciutat del segle XXI i col·laborar a fer que els seus homes i dones esdevinguin ciutadans i ciutadanes del coneixement és obligació del Govern municipal.

Al llarg de la seva història, els límits de la ciutat de Barcelona han sofert profundes transformacions físiques. És un fet ben conegut i estudiat pels urbanistes i arquitectes des que la ciutat va començar a escampar-se pel territori superant les muralles romanes. “La Barcelona moderna –deia el geògraf Josep Serra i Batiste en un article a *La Vanguardia* (1)– ha crescut a salts. Les exposicions universals de 1888 i 1929 i els Jocs Olímpics de 1992 van suposar, com tothom sap, fites clau en el desenvolupament i la projecció de la ciutat. Aquesta evolució sincopada ha tingut també el seu reflex administratiu. Tot i que amb anys de retard i a remolc de creixements ja consolidats, la *ciutat legal* ha anat apropant-se a la *ciutat real*.”

Això no obstant, aquests límits de la ciutat real, la ciutat metropolitana, interrelacionada amb els municipis limítrofs, van rebre un cop dur amb l'error històric d'eliminar la Corporació Metropolitana, perquè, lamentablement, de vegades en el nord de la plaça de Sant Jaume –com curiosament també sol passar en el centre de l'Estat– s'exterioritza un sentiment de prevenció respecte que Barcelona sigui allò que només alguns –massa– li neguen: la capital de Catalunya, la bicapital d'Espanya i una ciutat d'obligada referència a Europa.

Però deixem la política, la història i la geografia per a aquells que les puguin abordar amb més coneixement de causa.

Avui, a l'inici del segle XXI, la ciutat farà un nou salt més enllà dels seus límits actuals quan entri a l'era del tren d'alta velocitat. Els límits físics ja no seran els de la *ciutat real metropolitana*, sinó que aniran molt més enllà, i potser ja hem de començar a parlar de la *ciutat regional*. Aquest fenomen, aquest nou salt, ja s'ha començat a produir en altres capitals i impulsa nous camins, noves òptiques, nous conceptes, fins i tot molt diferents dels que ens plantejem aquí. Per exemple, París estudia una remodelació i un enfortiment simbòlic de les seves famoses *portes* amb un sentiment ambivalent: d'una banda, humanitzar la intercomunalitat –com diuen ells–; però, alhora, i sobretot, dei-

xar clares les seves fronteres, en un sentiment ben parisenc de reafirmació identitària (2).

Aquí, nosaltres, no necessitem tals afirmacions; aspirem als beneficis d'una ciutat densa però que al mateix temps –i aquí hi ha l'aparent paradoxa– esdevingui una capital difusa per tot el seu territori d'influència, que el tren d'alta velocitat ampliarà i consolidarà. Però que ningú no interpreti en aquest objectiu una voluntat imperialista! És simplement un desig que els inevitables fluxos entre ciutat i regió (en el seu sentit geogràfic, no polític) afavoreixin els uns i els altres, en benefici d'una comunitat que fa de la diversitat el seu valor principal. Més endavant tornarem sobre el tema.

Un altre geògraf –és llàstima que avui la geografia no estigui tan considerada per una gran majoria com altres professions i coneixements!–, Joan Roca i Albert, demanava en una reflexió sobre el futur de la ciutat (3): “Barcelona necessita un projecte de ciutat a la vegada més ambiciós que la promoció de noves centralitats i mesures de foment com el 22@ i més negociat amb la ciutadania. En aquest sentit, els primers plans per al Fòrum 2004 solament asseguruen la continuïtat de la remodelació del front litoral i encara no s'albira com podrà ser el catalitzador d'un altre projecte de ciutat” (4).

I a les mateixes pàgines, un altre geògraf i urbanista il·lustre, Jordi Borja, sentenciava: “Per construir la ciutat-projecte a escala metropolitana primer cal ‘inventar’ el projecte de ciutat, és a dir, l'elaboració intel·lectual col·lectiva de ciutat futura imaginada i desitjable.”

Aquestes consideracions ens serveixen per endinsar-nos en el model de ciutat que estem construint; per tant, acceptem l'envit que ens plantegen aquests tres geògrafs-urbanistes i reflexionem sobre les realitats, les necessitats i els desitjos de Barcelona, la nostra ciutat. Espero que entre tots evitem una vegada més que els arbres no ens deixin veure el bosc, és a dir, que els problemes i les iniciatives en curs puguin ser comprensos com un projecte global de ciutat, la Ciutat del Coneixement.

“L’èxit de Barcelona com a ciutat residencial, comercial i turística podria impulsar la seva conversió en un pseudoparc temàtic que crearia riquesa immediata, però que seria insostenible a mitjà i llarg termini”.

Anem per parts. Comencem per les realitats. Mentre se superen els problemes de les futures infraestructures –entre les quals són essencials un tren d’alta velocitat i un aeroport, ambdós de primera divisió i no de categoria inferior–, ja van caient nous límits: els de l’urbs real, els de la ciutat metropolitana sense solució de continuïtat que interactua estretament amb els municipis que la circumden. Els Jocs Olímpics van significar la fusió de la ciutat i del mar, que ara es completarà amb la integració de la ciutat i els rius. Una important zona logística engolirà el Llobregat per ponent i una nova àrea d’activitat productiva, serveis, residència i component lúdic-cultural fagocitarà el Besòs per llevant.

Barcelona no necessita símbols que afermin la seva personalitat, com inexplicablement sembla que necessita París. Al contrari: aspira a eliminar fronteres i els seus rius es convertiran en ponts en lloc de dividir el territori.



Enrique Marco

A dalt a la dreta, el Bus Turístic al Passeig de Gràcia. Sobre aquestes línies, construcció de la seu del Parc Logístic de la Zona Franca a l’àrea del Llobregat.



Dani Codina

La ciutat real metropolitana es configura definitivament i harmònicament corregint molts errors i herències del passat. La ciutat metropolitana densa es consolida i es vertebrada, mentre esperem fer el nou i complementari salt per teixir la ciutat regional difusa. Aquestes són les realitats. Són més o menys conegudes, i no m’hi estendré. Són baules, formen part del projecte, però no són el projecte de ciutat.

LES NECESSITATS

Quines són les necessitats? Quin és el projecte? Un altre geògraf –i ja en són quatre!–, Jacques Lévy, escrivia l’octubre de 2000 un article titulat *Pas de cité sans densité* (5) en el qual subratllava que “la densitat es revela com indissociable d’un altre component: la diversitat, una ciutat composta només d’elements idèntics seria una urbs ben curiosa, una mena de ciutat minera o una estació turística”.

Aquest és un perill que amenaçava seriosament Barcelona. El seu èxit com a ciutat residencial, comercial i turística podria impulsar la seva fàcil conversió en un *pseudoparc temàtic* d’aquestes característiques, que, sens dubte, crearia riquesa immediata, però que seria insostenible a mitjà i llarg termini. En el cas de Barcelona, si deixéssim que la iniciativa privada actués lliurement amb la visió posada només en el curt o mitjà termini, acabaríem convertint-nos ràpidament en un model basat fonamentalment en promoció residencial i en activitat lúdic-turístico-comercial, amb el qual conviuria el residu de la tradicional activitat productiva postindustrial, però que majoritàriament tendeix a instal·lar-se a les perifèries urbanes. Immediatament, ens podem adonar que aquest seria un model sense futur, descohesionat i insostenible, perquè requeriria que totes les comarques ens visitessin amb els seus cotxes per comprar al centre de la ciutat, que tots els autobusos de turistes del món circulessin pel Passeig de Gràcia o la Rambla i que tots els jubilats dels països amb més poder adquisitiu s’hi instal·lessin atrets pel nostre clima i el peix fregit.

Instal·lacions portuàries a l'àrea logística del Llobregat.
A sota, accés a una empresa de disseny al Poblenou.
A la pàgina següent, aula d'informàtica de l'Escola Blanquerna.

Seriem pocs els que podríem i desitjaríem viure en una ciutat així. Entre altres coses, perquè els que no es dediquen al manteniment d'aquesta ciutat o treballen en el món immobiliari i en els serveis turístic-cultural estarien obligats a fer llargs desplaçaments per buscar altres feines i segurament acabarien vivint més enllà de les fronteres naturals de la ciutat, com en part ja tendeixen a fer.

Així creariem un model que no cal portar tan lluny com fan els Estats Units –d'on sol ser importat– per comprovar com funciona i com malgasta el seu temps i esforç. Ben a prop de nosaltres tenim un model del que precisament NO ha de ser. És el que Solà Morales va definir un dia –i que va aixecar molta controvèrsia– com un suburbi de luxe i kitsch (la cita és de memòria, potser no és literal). Ens referim al model Sant Cugat-Bellaterra-Rubí-Cerdanyola, sobre el qual no crec que cal que m'estengui, però que mostra molt clarament a què condueix amb la seva voluntària i equivocada dispersió i falta d'intersecció entre habitatge, universitat, parc tecnològic i centre comercial. Per això, des del Govern municipal de Barcelona no es podia deixar que la iniciativa privada actués amb total llibertat, per exemple, en la transformació del Poblenou, convertint tot el barri en reeixides promocions immobiliàries de caràcter sobretot residencial. Per això, el projecte 22@ no és solament la configuració d'una nova centralitat; aquest projecte se situa al cor d'un projecte, la ciutat de la nova era, la ciutat del coneixement. Però no avancem conceptes.

La ciutat havia de preservar el sòl que podia perdre –estem parlant d'un milió de metres quadrats o, per ser més expressius, d'unes cent illes de l'Eixample!– pel declivi de la productivitat heretada de la revolució industrial i havia de posar aquest sòl a disposició de la nova activitat productiva que està sorgint de la nova era que encetem i que encara no té una denominació consensuada i majoritàriament acceptada, però que aspirem que sigui realment l'era del coneixement.

BITS I NEURONES

En efecte, la societat del coneixement substitueix la societat que heretem de la revolució industrial i estructura una societat en què el saber –com va avançar fa dècades Peter Drucker (6)– converteix la força laboral no solament en un motor per al món econòmic, sinó fins i tot en un capital. Avui, en aquest canvi de societat, bits i –sobretot– neurones reemplacen les xemeneies, especialment en els grans nuclis urbans on ineluctablement es va concentrant la població i, per tant, bona part de l'activitat productiva. D'altra banda, la ciutadania de la societat del coneixement ha de desenvolupar sobretot la capacitat de discerniment per poder estar en condicions d'escollir. Saber escollir és, sens dubte, la clau que defineix la societat del coneixement. I aquesta és la gran diferència amb un altre concepte de moment més estès: la societat de la informació. En la societat de la informació, els bits circulen pels canals de distribució considerant els receptors com a agents passius del sistema. En la societat del coneixement, als bits



Dani Codina



Eva Guillaumet

s'hi afegixen les neurones dels receptors, i d'aquesta manera se sumen les idees a la informació i s'impulsa una ciutadania amb capacitat de decisió i d'intervenció en el sistema.

Richard V. Knight, economista de gran influència en el desenvolupament de l'economia basada en el coneixement, conclou que el desenvolupament basat en el coneixement necessita certes condicions indispensables. Entre elles, que el coneixement sigui definit i percebut com una forma de riquesa, que la naturalesa i el paper dels recursos de coneixement siguin compresos i assimilats pel públic en general, acceptats com un valor universal i individual, i que la societat en el seu conjunt incentivi les activitats riques en coneixement i impulsi els seus centres de generació d'intel·ligència. Ni més ni menys!

A més, les diferents administracions i institucions han de ser capaces de pilotar l'adaptació a la cultura del coneixement, ja que tota la població no té la mateixa capacitat per adaptar-se a les noves formes de funcionament: l'ús de les noves tecnologies, la comprensió i la utilització dels coneixements científics i tecnològics, les oportunitats que ofereixen les xarxes de telecomunicacions per emprendre nous negocis, etc. En cada revolució que ha tingut lloc a la història, s'estima que d'ençà que comencen a detectar-se els primers indicis de canvi fins que aquest s'instaura plenament en la societat, almenys una generació no pot adaptar-se als canvis. L'Administració, per tant, ha de mantenir una política activa perquè el procés es realitzi en igualtat d'opor-

tunitats. Per a això són fonamentals l'educació i la formació cultural continuada i que sapiguem transmetre els valors de la societat del coneixement que ja tenim i que hem de millorar i promoure tant com puguem. Científics i tecnòlegs fan un paper decisiu en aquesta societat i per això tenen una responsabilitat especial, no solament a l'hora de realitzar la seva tasca, sinó també a l'hora de saber explicar-la a la societat, ja que és imprescindible que ciutadans i ciutadanes siguin capaços d'entendre i assimilar la ràpida innovació que comporta la societat del coneixement.

ESPAI I TEMPS, CONCEPTES QÜESTIONATS

Aquesta transformació de la societat serà global, però és en l'àmbit local, en les ciutats, on es materialitzarà amb més força. Però, paradoxalment, les noves tecnologies de la informació i de la comunicació, amb Internet com a nova eina vertebradora, trenquen els límits espacials i temporals. Avui dia, l'accés al món del treball i fins i tot de la cultura i del lleure es realitza des de molts llocs i no solament des d'un; per tant, no hi ha límits d'espai, i les nostres diferents activitats –totes, les laborals i les altres– es dispersen al llarg de les 24 hores que configuren els dies i els set dies de cada setmana, per la qual cosa en aquest aspecte tampoc no hi ha límits de temps. La ciutadania i la ciutat mateixa canvien una vegada més i sembla que els límits es difuminen. Els conceptes d'espai i de temps s'esfondren, com al seu dia es van esfondrar les muralles romanes i medievals.

Avui dia, la nostra imbricació ciutadana continua, tant és on siguem, fins i tot en el poble més petit del nostre país, perquè el cordó umbilical de la informàtica i d'Internet ens permet la connexió i el contacte permanent amb les nostres centralitats socials que ens defineixen com a ciutadans.

Al mateix temps, es produeix una de les grans paradoxes de la nova societat, que Manuel Castells va explicar amb tota pertinència quan va pronunciar la lliçó inaugural del programa de doctorat sobre Societat de la Informació i del Coneixement de la Universitat Oberta de Catalunya (7). Ell l'explica més bé que ningú; no tindria sentit que jo pretengués apropiarme de les seves idees. Per això prefereixo fer una àmplia cita sobre el que denomina "la geografia d'Internet":

"Se suposava que, en principi, les tecnologies d'informació i de telecomunicació permetrien que qualsevol es pogués localitzar en qualsevol lloc i proveir, des d'allí, tot el món. El que s'observa empíricament és el contrari. Hi ha una concentració molt més gran de la indústria proveïdora de continguts d'Internet, així com de tecnologia d'Internet, que de qualsevol altre tipus d'indústria, i es concentra fonamentalment en les principals àrees metropolitanes dels principals països del món. Un dels meus estudiants, Matthew Zook, està acabant la tesi de doctorat, que presenta el primer mapa mundial sistemàtic de les empreses de continguts d'Internet. Segons la seva anàlisi, aquestes empreses estan totalment concentrades en les principals àrees metropolitanes. La raó és molt senzilla: precisament perquè la tecnologia permet localitzar-se i distribuir des de qualsevol lloc, l'essencial per produir contingut a Internet és tenir informació i coneixement, cosa que es tradueix en persones amb aquesta informació i aquests coneixements, que estan sobretot concentrades en els grans centres culturals i grans àrees metropolitanes del món.

"En el cas espanyol, òbviament Barcelona i Madrid, en aquest ordre, representen més de les tres quartes parts de les empreses de provisió

de contingut d'Internet que hi ha a Espanya, i la tendència s'accentua. També en l'aspecte pròpiament geogràfic, us recordo la relació entre el desenvolupament d'Internet i les formes de telecomunicació interactiva i el desenvolupament de les formes urbanes. Aquí també es dona una paradoxa aparent: es creia que Internet i les tecnologies d'informació podien contribuir a la desaparició de les ciutats i al fet de poder treballar tots des de les nostres muntanyes, des dels nostres camps, des de les nostres aldees. De fet, estem en el moment de major taxa d'urbanització de la història de la humanitat. Estem a punt d'arribar al 50% de població urbana en el planeta, l'any 2025 arribarem als dos terços i cap a finals del segle prop de les tres quartes parts de la població del planeta, és a dir, prop del 80% del total, estarà concentrada en àrees urbanes, i aquesta concentració urbana serà conseqüència sobretot de la concentració metropolitana en grans regions metropolitanes.



Eva Guillaumet

"El que està passant és la concentració de població en grans centres d'activitat i d'emissió d'informació, i dins d'aquests grans centres, la difusió interna en una mena de procés d'extensió espacial, perquè Internet permet, d'una banda, connectar de metròpoli a metròpoli i, dins de la metròpoli, connectar oficines, empreses, residències, serveis, en una àrea molt gran des del punt de vista espacial. En concret, la idea que treballariem tots des de casa està desmentida empíricament. Internet el que permet és una cosa distinta: permet treballar des de qualsevol lloc, no és el teletreball el que s'està desenvolupant. Per donar-vos dades de Califòrnia, el lloc més avançat en aquest sentit, si apliquem la definició d'operativa de teletreball, veiem que les persones que treballen almenys tres dies a la setmana a casa seva no arriben al 2%, i d'aquestes, la meitat, sorprenentment, no tenen ordinador a casa. És a dir, no treballen per Internet; treballen per telèfon, perquè són els que fan les trucades que us molesten a l'hora de sopar.

"El que Internet permet és treballar des de casa, i el desenvolupament d'Internet mòbil, el desenvolupament de la telefonia mòbil, ara com ara, permet treballar en el transport, mentre s'està de viatge, en el lloc de treball, etc. El desenvolupament geogràfic que permet Internet és l'oficina mòbil, l'oficina portàtil, la circulació de l'individu sempre connectat a Internet en distints punts físics de l'espai. Això és el que passa i no el teletreball, una vegada que es desmenteixen els mites toflerians per l'observació empírica. Per això jo mai no faig predic-

“La ciutadania de la societat del coneixement ha de desenvolupar sobretot la capacitat de discerniment per poder estar en condicions d’escollir. Saber escollir és la clau que defineix aquesta societat”.

cions, perquè sempre ens equivocariem i sempre s’equivoquen els que en fan. Jo treballo sobre les dades que hi ha, que solen sortir per l’altra banda, precisament perquè la societat pren les tecnologies i les adapta al que la societat fa.”

Poc gosaria jo afegir res al que expressa Castells, és clar. Només a complementar les dades, ja que una de les característiques d’aquesta nova societat és que la seva velocitat evolutiva és tal que cal procedir a una actualització contínua.

Un informe més recent de la International Data Corporation (IDC) (8), consultora nord-americana especialitzada en informàtica i Internet, palesa el retard d’Espanya en l’adaptació a la nova societat, ja que la situa en el lloc 24 en el còmput global, un nivell especialment baix perquè es tracta de la desena potència econòmica mundial.

GRAN POTENCIAL DE CREIXEMENT

Aquesta dada, que sens dubte només admet una valoració negativa, té, però, una lectura que ens ha de permetre preveure adequadament el futur: posseïm un potencial de creixement extraordinari i això ens indica que –diguem-ho col.loquialment– tot això d’Internet, ara per ara, només ha començat.

Per això, tampoc en aquest aspecte el Govern municipal pot adoptar una posició passiva i sí que ha d’actuar activament perquè la nostra ciutadania no quedi despenjada del canvi que s’està produint en la nostra societat. I que ningú no s’equivoqui: no es tracta només d’un problema d’accessibilitat física a la xarxa, del cablejat o, en general, d’introduir tecnologia a la ciutat.

A més d’impulsar aquesta accessibilitat física, amb molta més força hem d’afavorir que no es produeixi una fractura ciutadana entre els que poden i els que no poden accedir-hi, i també hem d’evitar que s’instauri una dicotomia entre els que saben i els que no saben què fer una vegada posseeixen l’accés.

Per això, les administracions –totes, però sobretot la municipal– tenen una responsabilitat històrica: pilotar amb saviesa i sensibilitat la transformació de la nostra societat cap a l’era del coneixement, en la qual la cohesió social és una condició sine qua non per a l’èxit.

Des del Govern municipal tenim l’obligació de construir la ciutat no solament de demà passat, sinó –com a mínim– la del segle XXI, al mateix temps que col.laborem perquè els nostres homes i dones esdevinguin autèntics ciutadans i ciutadanes del coneixement.

Per això és fonamental que impulsem –si és possible, en consens amb les altres administracions– l’educació i la formació cultural continuada, que transmetem els valors de la societat del coneixement que ja tenim, i que hem de millorar i promoure tant com puguem, com és el món de la formació professional, l’universitari i el de la investigació, i que fem viable que la transformació del teixit productiu de la ciutat no creï solament riquesa immediata, sinó que el converteixi en aquesta activitat productiva indispensable que esmentàvem abans perquè

puguem parlar realment d’una ciutat amb present i, sobretot, amb futur. Una ciutat, en suma, en què les iniciatives autòctones tinguin sortida i en què es puguin acollir aquelles que vinguin de fora, atretes per les altres qualitats que, per sort, ja posseeix Barcelona. Perquè, a més, hem de ser capaços d’integrar, com ja vam fer en el passat diverses vegades –la més recent als anys seixanta–, la immigració que ara ve de més lluny tant geogràficament com culturalment parlant.

En aquest sentit, no hem d’oblidar que sense la immigració d’andalusos, murcians, extremeños... de l’Espanya aleshores més desfavorida no hagués estat possible construir la Catalunya pròspera i dinàmica que avui coneixem. Convé no oblidar-ho quan ens preparem per acollir la nova immigració –ara magribina, pakistanesa, equatoriana, subsahariana...– que, sens dubte, s’ha de convertir en una de les forces de treball i un motor econòmic de la nova societat que construïm entre tots. I que ha de col.laborar en l’enfortiment de la diversitat com a factor vertebrador i cohesionador de la ciutat del segle XXI.

Aquí de nou enllacem amb el projecte de ciutat que necessitem. És oportuna una nova cita del geògraf francès Jacques Lévy que abans hem esmentat: “La densitat i la diversitat faciliten l’emergència d’una societat d’individus forts”. Així de clar i de taxatiu: “Urbs denses a l’estil europeu obtenen resultats significativament superiors als de les ciutats escampades i difuses. Les activitats d’alt valor afegit, en bona part no programables, que inclouen una part important de creació i imaginació, estan fonamentades àmpliament en la trobada aleatòria de l’alteritat, en el lliure intercanvi d’idees i en el mestissatge de cultures. No oblidem que aquest ha estat un dels secrets de l’èxit del mític Silicon Valley californià, que avui ja comença a ser substituït per iniciatives més urbanament compactes com el Silicon Alley novaiorquè o el Silicon Sentier parisenc.”

Per tant, la ciutat –Barcelona– es prepara, dins dels seus límits de la ciutat real, per ser una ciutat de referència en l’era del coneixement, una ciutat que en bona part ja és allí, disseminada pel territori metropolità: les nostres universitats, els nostres centres d’investigació, la nostra activitat editorial, la nostra indústria de continguts i el llarg etcètera que acompanya totes les activitats, grans i petites, que faciliten la transició a la societat del coneixement i en són els catalitzadors. El paper del món universitari en aquest sentit és crucial. Les universitats han de ser plataformes de projecció social per a les veus de la cultura i perquè el coneixement pugui adquirir més incidència en aquesta lluita pel reequilibri entre el saber i el poder. És un objectiu que ens hauriem de proposar amb fermesa tots els que d’una manera o altra tenim responsabilitats polítiques i/o acadèmiques. En la societat no solament s’han de sentir les veus de polítics i financers i la dels seus portaveus –una bona part dels periodistes–, sinó que també han d’adquirir força les dels mestres, dels biòlegs, dels economistes, dels físics, dels lingüistes, dels filòsofs i de tots els que estan acostumats a analitzar, amb mètode i rigor, la creixent complexitat del món en què vivim.

Un filòsof i matemàtic que va col·laborar estretament amb Bertrand Rusell en la redacció dels famosos *Principia Mathematica*, Alfred North Whitehead, ens va deixar el següent pensament, que crec que conté una de les claus del problema: “La joventut és imaginativa, i si la imaginació es reforça de manera disciplinada, la seva energia s’ha de prodigar durant tota la vida. Això no obstant, el que té de tràgic la vida és que els imaginatius tenen poca experiència, i els que posseeixen experiència manquen d’imaginació; s’observen, doncs, actes necis de la imaginació sense coneixement i actes pedants del coneixement sense imaginació. La tasca d’una universitat és precisament conjuminar imaginació i experiència.”

Estic segur que estem en condicions de resoldre el dilema que ens planteja Whitehead. Per a això s’ha d’expandir la voluntat que les nostres universitats siguin un focus d’imaginació i experiència, a més d’un centre de transmissió i adquisició de nous coneixements. Potser hem d’insistir tots en la necessitat que continuï oberta la reflexió sobre el paper que ha de tenir la universitat en aquesta societat plena de reptes –de vegades convertits en trampes– que ens toca viure amb el canvi de segle.

ALIANÇA ENTRE EL SABER I EL PODER

Per a això s’ha de produir una nova aliança o una nova correlació entre el saber i el poder. Els valors culturals són els que tradicionalment han facilitat els canvis i l’adaptació a les noves condicions socioeconòmiques, però ja no disposem ni del temps ni dels mètodes pedagògics necessaris per digerir i integrar els avenços científics i tecnològics.

Hi ha qui s’ha referit ja en termes de tirania a la velocitat absoluta de la bomba informàtica. S’eixampla el buit entre els progressos de la ciència i l’aplicació dels seus resultats de manera socialment i culturalment pertinents. Gran part d’aquest buit es deu al desfasament

entre el ritme del canvi científic i tecnològic i la inèrcia de les institucions polítiques, econòmiques i socioculturals davant aquesta evolució. ¿Com podem iniciar el segle XXI amb una filosofia política del segle XVIII, amb unes institucions polítiques del segle XIX i amb un procés de decisió aparentment democràtic però concebut per a un món que només existeix en els manuals de dret constitucional i de dret internacional i en el qual el poder no respecta el saber i en el qual el saber a penes aconsegueix influir en el poder?

Per afrontar els desafiaments –aquí només esbossats en alguns aspectes– del segle XXI cal aixecar una nova democràcia, una condició fonamental de la qual és la redefinició de les relacions entre el saber i el poder. L’absència d’un consens sobre els valors culturals i els valors ètics afavoreix, per exemple, la utilització de la ciència i de la tecnologia d’una manera exacerbada per a la productivitat i el profit –cosa que, en part, és lògica–, però amb això no es fa altra cosa que afermar encara més la primacia dels valors intrínsecs del poder i es marginen altres atribucions com la solidaritat o la democratització del saber. Per això no és rar observar que molts dirigents polítics són poc sensibles a desenvolupar la preocupació per una utilització major dels recursos que ens ofereixen la ciència i la tecnologia com poderosos instruments de canvi. En realitat, el poder té por del saber, per això margina sempre que és possible i per això les societats que coneixem tendeixen a la uniformització de la mediocritat. Cal intentar elaborar una nova convenció interdisciplinària basada en la complementarietat entre el poder i el saber.

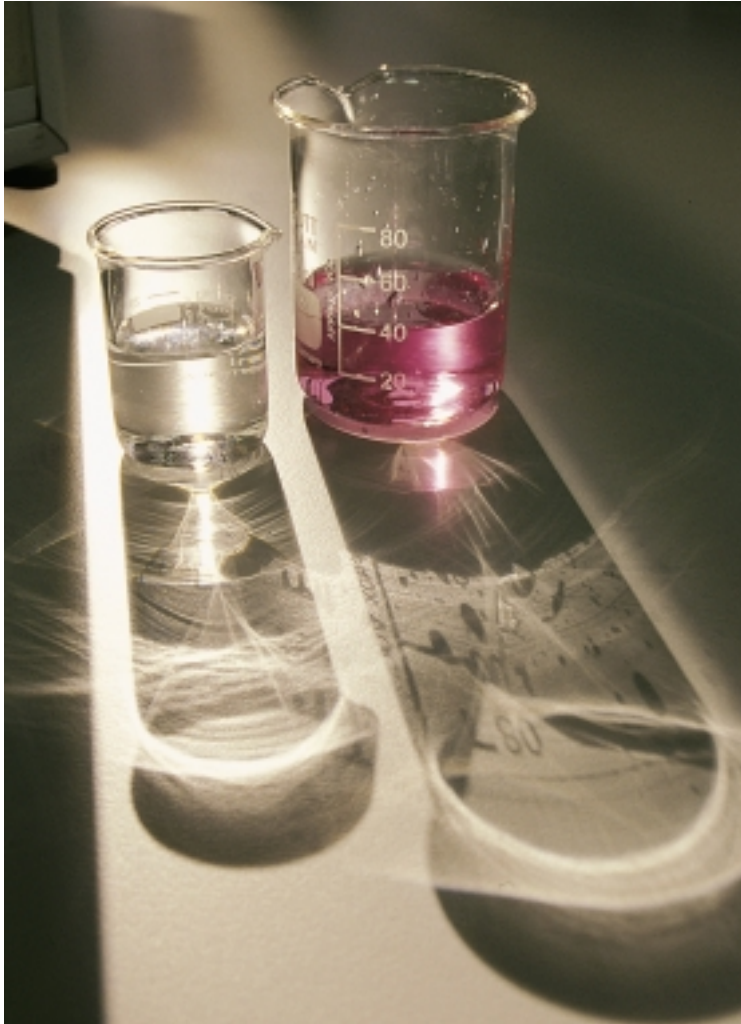
I la universitat, insisteixo, té una gran responsabilitat en la recerca d’aquesta indispensable simbiosi social i cultural entre el saber i el poder. Assolir una societat democràtica era una necessitat, però no n’hi ha prou. Hem consolidat una democràcia, ara ens manca consolidar una societat més justa, en què el saber ocupi el lloc que mereix... Tots tenim la paraula en aquesta evident assignatura pendent.



Eva Guillamet

El Fòrum 2004 serà una gran ocasió perquè Barcelona sembli els valors de la cultura, del coneixement i de la diversitat. Al costat d’aquestes línies, visió parcial de l’àrea pendent d’urbanitzar que acollirà les instal·lacions del Fòrum.

El Parc de Recerca Biomèdica significa una clara aposta perquè Barcelona no quedi despenjada dels avenços en la genòmica. Sota aquestes línies, estris de laboratori en un departament de l'Institut Municipal d'Investigació Mèdica.



Enrique Marco

Establerta la importància que posseïx el món universitari en la nova societat que estem construint, i no solament com a institucions de formació i investigació, no podem oblidar lògicament els tres altres pilars en els quals Barcelona ja és una ciutat de primera divisió: residència, comerç i turisme/oci/cultura, tot i que es plantegin contradiccions i problemes, inevitables i que cal saber afrontar. Però també en bona part està per fer –com sempre, perquè la ciutat no s'acaba mai– amb noves actuacions i iniciatives.

EL PARC DE RECERCA BIOMÈDICA COM A EXEMPLE
Crec que potser val la pena que ens aturem en un exemple per passar després a una categoria.

L'exemple és la visió i oportunitat d'haver posat en marxa el Parc de Recerca Biomèdica de Barcelona, una iniciativa municipal, a la qual després s'han sumat les altres administracions, perquè la ciutat pugui

apostar amb fermesa per no quedar despenjada d'un dels límits que el coneixement humà està superant: la nostra expressió més íntima com a éssers vius, la genòmica, i les seves futures aplicacions relacionades amb la genètica. No és per casualitat que entre el llarg centenar de signants de la publicació del treball científic de seqüenciació del genoma humà (9) hi figurin dos investigadors espanyols –només dos, però precisament de Barcelona–, dos bioinformàtics de l'Institut Municipal d'Investigació Mèdica de Barcelona.

Totes les anàlisis prospectives assenyalen aquesta ciència com un dels motors del futur. Aquelles institucions i aquelles ciutats que sàpiguen apostar per aquest futur seran institucions i ciutats que estaran en la primera divisió d'un dels desenvolupaments científics, tecnològics i econòmics que marcaran tot aquest segle que comencem.

Quan la notícia de la seqüenciació del genoma humà està fent la volta al món, Barcelona ja està construint la cistella, el Parc de Recerca Biomèdica, en la qual es posaran els diversos fruits, com el Centre de Regulació Genòmica (Generalitat-Universitat Pompeu Fabra), i en la qual s'ubicaran altres iniciatives científiques que configuraran un centre de referència que amb el temps esperem que sigui de caràcter mundial. I que des del primer moment treballarà en estreta sinèrgia amb altres pols científics que ja funcionen i són referència de la nostra ciutat, com ara el Parc Científic de la Universitat de Barcelona i de la Universitat Politècnica de Catalunya o el potent nucli Hospital Clínic-Institut d'Investigacions Biomèdiques August Pi i Sunyer. Una suma per assolir la indispensable massa crítica necessària perquè es pugui produir la reacció en cadena que ens situï en el mapa de les ciutats del coneixement, també en aquest saber tan específic però de tantes expectatives mèdiques, socials i econòmiques.

I pel que fa a la categoria de què parlàvem, són importants actuacions urbanístiques com l'empresa amb el projecte 22@BCN, perquè compta amb l'ocasió única de poder transformar el Poblenou per acollir la nova activitat productiva de l'era del coneixement dins del teixit urbà. El Poblenou va néixer amb la revolució industrial i està a punt de renéixer amb la societat del coneixement. Perquè Barcelona mira al món i n'aprèn, però aspira a desenvolupar el seu propi model. Per això el Poblenou no ha de ser una imitació de Silicon Valley, ni tan sols del Silicon Alley o del Silicon Sentier, sinó que ha d'esdevenir per a tot el món una nova referència impregnada amb l'esperit divers i mestís de la Mediterrània: la Rambla del Coneixement. Hi ha una imatge millor que la de la nostra Rambla perquè el món compregui quin és el nostre projecte de ciutat?

El projecte del Govern municipal és precisament posar en marxa les llavors i els catalitzadors de la Ciutat del Coneixement, un projecte global en el qual col.laboren cada un dels integrants i responsables de la política municipal des de la seva respectiva àrea de competència.

Espero que hagin quedat clares algunes necessitats, així com la seva confluència en un model, en un projecte. Ens queda el capítol dels desitjos perquè la nostra ciutat sigui la referència mundial a la qual aspirem, alhora que els d'aquí ens sentim orgullosos de ser part de la seva ciutadania.

Suposo que en aquest punt de la meva argumentació estem en condicions d'entendre que les noves centralitats –el 22@, l'estació de la Sagrera...–, la recuperació del front marítim, la integració dels rius i tantes altres iniciatives que estan en marxa formen part d'un tot, d'un projecte, i no són actuacions aïllades com alguns tendeixen a pensar

“Les noves centralitats, la recuperació del front marítim, la integració dels rius i tantes altres iniciatives que hi ha en marxa no són actuacions aïllades, sinó que formen part d'un projecte de ciutat”.

equivocadament. Un projecte de ciutat que fa temps que l'actual Govern municipal ha dissenyat i que du a terme amb absoluta decisió i fermesa, perquè sap que la ciutat es juga molt en aquesta transició de l'era postindustrial a l'era del coneixement.

Un procés que, sens dubte, anirà generant reflexions i crítiques constructives –com les que han provocat aquest envit– que permetin a la ciutadania participar en la seva implementació gradual. Insisteixo que no estem només davant un nou salt en la història, estem davant una profunda evolució de la societat en la qual ciutadans, ciutadanes i ciutats fan un paper essencial, com no ha passat abans en la història.

Per això és molt important entendre i saber que el Fòrum Universal de les Cultures 2004 no és solament una excusa de les moltes que ha tingut i té Barcelona per anar fent salts en la història, ja que no és capital d'Estat i necessita sempre objectius. Tampoc no és solament una iniciativa encaminada a remodelar urbanísticament una àrea de

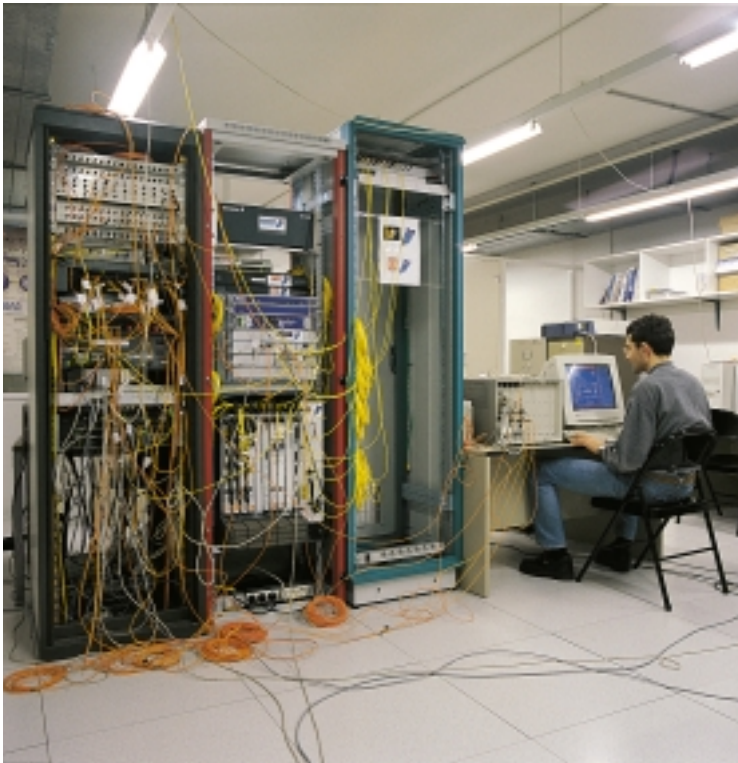
la ciutat real metropolitana, com alguns simplifiquen en excés... ¿És que no està quedant clar que aquest projecte encaminat a fer que tots reflexionem i aprenguem sobre els valors de la diversitat i de la sostenibilitat –no solament ecològica, sinó en aquest cas sobretot social– és avui un eix primordial per a la construcció de la ciutat del futur, la ciutat integradora, la ciutat del respecte a l'altre i la ciutat de l'extraordinària riquesa que aporta la diversitat cultural si sabem comprendre-la? No queda prou clar que el desig es barreja amb la necessitat que el projecte de la ciutat del coneixement sigui precisament sinònim del de la ciutat de la convivència?

El projecte del Fòrum Universal de les Cultures ha requerit una gran capacitat de convicció i de negociació. Al principi, molts –ho expreso col·loquialment– no haurien donat ni un duro per la iniciativa. Era molt difícil, una tasca que la ciutat i el seu alcalde han aconseguit quan semblava impossible aconseguir-ho... Ens referim a un acord institucional i econòmic entre Estat, autonomia i ciutat perquè el Fòrum Universal de les Cultures 2004 fos una realitat. Un acord que puc assegurar que no ha estat fàcil, un acord entre Aznar, Pujol i Clos –espero que m'entengui tothom–, amb el que representa de dificultat de consens ideològic i polític. Un acord per aconseguir que hi hagués, no solament pressupost per als projectes urbanístics, sinó també finançament per demostrar al món, una vegada més, que Barcelona és capaç d'inventar, projectar i oferir-se al món, aquesta vegada per sembrar els valors de la cultura, del coneixement i de la diversitat. I perquè una altra ciutat ens rellevi a partir del 2004 per seguir pregonant-los pel món.

Tot això, quan s'escrigui la història del segle XXI, quedarà com un patrimoni i un camí de futur impulsat per i des de Barcelona, al temps que queda per al gaudi de tots nosaltres i dels nostres cada dia més visitants una immensa àrea recuperada i avui degradada com és la desembocadura del riu Besòs. Sense oblidar un altre objectiu que encara no és gaire conegut però que marcarà una fita: la recuperació del biòtop marí situat precisament davant d'aquesta desembocadura. Però ja tindrem temps d'anar desgranant en el futur amb detall tots aquests aspectes. Ara, només perquè en quedi constància –tot i que tampoc sigui el moment d'estendre'ns-hi–, enumerem les tres grans línies argumentals sobre les quals girarà el Fòrum Universal de les Cultures 2004:

- Llenguatge i comunicació: com ens relacionem, com expressem sentiments i identitats, quines condicions són generadores de cultura...
- Mites i creences: l'herència de les cultures tradicionals, quines són les diferents formes d'interpretar d'on ve el món, d'on venim nosaltres...
- Formes de convivència: com ens organitzem sobre el territori i com la ciutat organitza la convivència i l'hàbitat...

Aquests objectius es concretaran en un programa de cinc mesos des del 23 d'abril fins al 24 de setembre de 2004 per obrir la ciutat sencera a tots els que tinguin alguna cosa a ensenyar, aprendre o, simple-



Enrique Marco

Instal·lacions de l'equip de treball sobre la fibra òptica al Parc Científic i Tecnològic, vinculat a la Universitat de Barcelona i la Politècnica de Catalunya.



Josep Lluís Sanchez

Imatge del front litoral a la banda del Besòs, des d'una de les torres de Marina. Situada entre la Vila Olímpica, el Parc del Besòs i el Poblenou, aquesta és una de les grans àrees de desenvolupament urbà dels pròxims anys.

“Les noves centralitats, la recuperació del front marítim, la integració dels rius i tantes altres iniciatives que hi ha en marxa no són actuacions aïllades, sinó que formen part d’un projecte de ciutat”.

ment, a dir sobre el món que volem llegar a les generacions futures. Un món en què la intolerància i la falta de respecte a l’altre no han de tenir carta de ciutadania. I no hem d’oblidar quin ha de ser precisament el paper i el projecte de la ciutat en aquest món globalitzat que sembla que ens toca viure, tant si volem com si no...

GLOBALITAT I FACTOR LOCAL

En un informe, *Strategies for success: reinventing cities for the 21st century*, del Department of Housing and Urban Development de l’Administració nord-americana encara sota l’era Clinton (10), s’argumentava que “l’economia del segle XXI sembla molt diferent de l’economia que va marcar el creixement de les ciutats els últims cent anys. Les ciutats han de funcionar ara en el si d’una economia globalitzada en què el capital no té les seves arrels en un lloc determinat i en què cal competir per les inversions que transcendeixen els límits nacionals”.

Aquestes consideracions són ben conegudes per tots. El que potser no tothom sap és que el factor local –o potser seria millor parlar dels factors locals– és decisiu per aconseguir, d’una banda, que les forces productives pròpies no emigrin i es deslocalitzin com ho fan les xemeines i se’n vagin per buscar altres horitzons, de manera que puguin desenvolupar correctament les seves iniciatives *in situ*. I, d’altra banda, que les condicions locals siguin capaces d’atraure aquelles alternatives productives que busquen una radicació en la qual l’autèntic valor afegit és... la qualitat de vida! Una qualitat de vida que no rau solament en condicions geogràfiques, meteorològiques, de treball i altres factors similars i ben coneguts, sinó en la qualitat mateixa del capital humà que configura el sistema social en qüestió. Qualitat de vida i qualitat humana són els principals factors de diferenciació local en un món desenvolupat que tendeix a ser cada vegada més clònic.

Per a això calen unes condicions comunes a moltes altres possibles localitzacions: infraestructures adequades, serveis bàsics, planificació estratègica, capital humà i capacitat de desenvolupament de forces de treball, tècniques innovadores de finançament, col.laboració entre sector públic i privat, cooperació interregional i una promoció eficaç. Però la ciutat que competeix ha de ser capaç d’exterioritzar a més la seva capacitat d’adaptació i de liderat, els seus habitants han de comprendre i ser partícips –còmplices, en podríem dir– d’aquesta voluntat i aspiració de liderat i, sobretot, els uns i els altres, autòctons i forans, han de percebre que la ciutat en qüestió posseeix unes condicions de qualitat de vida que no són intercanviables. La ciutat, la nostra ciutat, ha de saber explicar aquí i a tot el món que posseïm uns valors únics, diferents, que són els que en un món globalitzat i que tendeix a la uniformització han de ser precisament els que ens ajudin a lluitar contra el pensament únic i el tràfic circular de les idees.

En un món que alguns volen globalitzat i que, sens dubte, tendeix a ser-ho des del punt de vista econòmic, Barcelona ha de ser capaç de

demonstrar que la diferència i el pensament local són un valor afegit per a qualsevol iniciativa.

Barcelona ha d’explotar la seva condició de ciutat mediterrània, ciutat nascuda d’un mar que ha sabut ser pont de cultures, un mar que ha estat bressol i gresol d’una forma d’entendre i acceptar la diversitat del món, i que en aquests temps hem de recordar i afermar perquè alguns se’n oblidin amb massa facilitat. Per això el factor local és decisiu i aquesta és la idea que hem de saber explicar i vendre per sobre de totes les altres, que, com és preceptiu, ja se suposa que han de posseir totes les urbs que competeixen per fer un paper de primera línia en aquest futur que estem construint. Semblen obvietats, però tots sabem que no ho són.

Espero que hagi quedat clar que l’epicentre del projecte de la ciutat de Barcelona és la ciutadania mateixa. I que les infraestructures i els projectes urbanístics són vehicles de transformació i millora social, però no un fi en ells mateixos. No estem només davant un nou salt urbanístic. Estem immersos en un canvi de societat que hem de saber aprofitar i capitalitzar per entrar en l’era del coneixement amb ciutadans i ciutadanes competents, que sàpiguen desenvolupar el seu esperit crític i democràtic, que estiguin en condicions de decidir i que siguin capaços de compartir els valors i beneficis d’una ciutat amb tres eixos fonamentals:

- La realitat d’una ciutat vertebrada en la densitat i la diversitat.
- La necessitat d’una ciutat que aconseguixi ser referència en la societat del coneixement.
- El desig d’una ciutat basada en la qualitat humana i en la qualitat de vida.

Una ciutat còmplice, creativa i oberta, per a la qual... no hi ha d’haver límits!

Notes

1 *La Vanguardia*, 23 de gener 2001.

2 *Le Figaro*, 15 de desembre 2000.

3 *La Vanguardia*, 26 de novembre 2000.

3 *Ibidem*

4 *Le Monde des Débats*, octubre 2000

(Jacques Lévy, professor de la Universitat de Reims i de l’Institut d’Estudis Polítics de París, director de l’equip VIII Europe i promotor de la revista *Espace temps*).

5 Peter Drucker, “La sociedad postcapitalista”, *Apóstrofe*, 1993.

6 4 d’octubre 2000. Text íntegre a <http://www.uoc.es/web/cat/articulos/castells/print.html>.

7 *La Vanguardia*, 26 de febrer 2001.

8 *Nature*, 12 de febrer 2001.

9 Gener 2001. Text íntegre a: <http://www.huduser.org/publications/polleg/sfs.pdf>.